

Szűcs Tibor

A hungarológia egysége a tanárképzésben

Mondandóm vezérmotívuma a hungarológia egysége – mégpedig több szinten értelmezve. A fogalom többé-kevésbé egységes értelmezésének kívánalmán túl így három vonatkozásban szólok röviden – a vitaindítás kedvéért talán kissé programszerűen – erről az egységről.

(1) Elsőként a hungarológia egysége mint komplexitás merül föl – interdiszciplináris és interkulturális értelemben, vagyis a nyelv és a kultúra egységes közvetítéseként a maga szerves összefüggésrendszerében (kettős – külső és belső – kötődéssel).

(2) Másodikként a hungarológia egysége mint a tanárképzés és az oktatási gyakorlat harmóniája kerül előtérbe (a minőségbiztosítás jegyében, elmélet és gyakorlat igazodásával).

(3) Harmadikként pedig a hungarológia egysége mint az oktató-kutató műhelyek együttműködése jelenik meg (az intézményesen összehangolt szervezettség igényével).

Mínt hogy azonban ez az utóbbi két viszonylat számos ponton szükségszerűen összefonódik, a kifejtésben már egyben tárgyalom őket.

(1) Magából a fogalomból kiindulva ma már egyre többen úgy látjuk, hogy a hungarológia (vagy magyarságtudomány) a magyar nyelv és kultúra komplex kutatására és egységes közvetítésére irányuló megközelítések összessége, amelyre alapvetően jellemző az érintett tudományok (nyelv- és irodalomtudomány, történettudomány, művelődés- és művészettörténet, folklorisztika, néprajz, társadalomföldrajz, szociológia, kulturális antropológia stb.) sze-

lektív szintézisére törekvő, a filológia kereteit ekként kitágító interdiszciplináris szemlélet, valamint e belső kapcsolatrendszer feltárásán túl a nyelv és a nemzeti civilizáció külső kapcsolatrendszerének egybevető-összehasonlító (kontrasztív, illetve komparatív, interkultúrális) vizsgálata is – a vizsgálatba bevont nyelvek és kultúrák viszonylatában, különösen a szomszédos kultúrákhoz, az európai kontextushoz, az egyetemes civilizációhoz viszonyított kötődéseiben.

Ugyancsak többen úgy gondoljuk, hogy a magyar nemzeti kultúrának ilyen igényű bemutatása – gyakran, ám persze nem szükségszerűen a magyar mint idegen nyelv leírásával és oktatásával szoros összefüggésben – általánosságban elsősorban a magyarság sajátos értékeinek megismertetését hivatott szolgálni, közelebbről pedig az érintett külföldi vonatkozásokban felmerülő mindenkori igényeket kielégíteni. Megjegyzendő még, hogy a hungarológiai érdekű keretek – minden nemzeti-politikai elfogultságtól mentesen – a magyarság önállósuló létéből kiindulva az egykori történelmi Magyarországon keresztül a mai összmagyarság nyelvi-kulturális örökségére terjednek ki.

Mint tudjuk, a hungarológia fogalma – hol szűkebb, hol tágabb értelmezésében, s a történelmileg hozzá fűződő változatos szellemiség alakulásával – jellegetesen a XX. század szülötte a hagyományos magyar filológia kulturális kiterjesztésével. A körvonalazódó komplex tudományterület átfogásával időközben – némiképpen a táguló egységesülés felé haladva – tovább mélyült, gazdagodott a hungarológia fogalmi tartalma.

Nyelv és kultúra egységében, illetve együttes közvetítésében gondolkodva nyilvánvaló, hogy a magyar mint idegen nyelv és a hungarológia ügye elválaszthatatlanul összetartozik – mind a kutatásban, mind az oktatási gyakorlatban

(persze kevésbé az ismeretterjesztés különféle külföldi intézményes terepein). A magyar mint idegen nyelv fogalmának értelmezése viszonylag gyorsan kikristályosodott a szakmában (Szépe György és Éder Zoltán idevágó tipológiai skálájának keretében), s oktatási (módszertani) gyakorlata is hamarosan helyére talált az alkalmazott nyelvészetben. A hungarológia-fogalom sokféle megközelítéséből, az elméleti igényű definíciós törekvésekből viszont sokáig nem alakult ki teljes körű szakmabeli közmegegyezés. Mindazonáltal az egységesülés felé mutat az egykori Nemzetközi Hungarológiai Központ 2000. évi, „*Hungarológia az ezredfordulón*” c. konferenciája, amelynek vitaindító előadásai és hozzászólásai meg is jelentek a *Hungarológia* 2 (2000)/1–2. és 3. számában. A vita tanulságainak tükrében a praktikus-pragmatikus szinten mindenképpen kívánatos egységesség kedvéért körvonalazandó hungarológiai keretekhez a következő összefüggéseket emelhetjük ki:

- a magyar mint idegen nyelv és a magyar kultúra oktatása, illetve közvetítése – különös tekintettel (a) e nyelv és e kultúra összetartozására és (b) más nyelvekkel és kultúrákkal kapcsolatban feltárható összefüggéseikre (tehát a kontrasztív, illetve komparatív-interkulturális vonatkozásokra);
- a magyar kultúra megismertetésében (a) szélesen értelmezzük az idetartozó “ország- és magyarságismereti” területeket (történelem, földrajz, néprajz, művelődéstörténet; irodalom és egyéb művészeti ágak), de (b) ezt az extenzív nyitottságot igyekszünk párosítani azzal az intenzív nyitottsággal, amely betekintést kínál mindezeknek a kapcsolatrendszerébe (vagyis az interdiszciplináris lehetőség – koncentrációval – lényegi összefüggésekhez vezet).

A teljességre törekvő – mondhatnánk jó értelemben: „maximalista” – program szerint elméletileg ebben határozható meg a hungarológia tárgya, és ebből adódnak a hungarológiai tevékenység alapvető irányai. Ezek az irányok mind ezen túl természetesen attól függően alakulnak, hogy (a) külföldi (azon belül közvetlenül határaink szomszédságában) vagy hazai (célnyelvi) szintéren folyik-e magyar mint idegen nyelv oktatása, illetve a hungarológiai képzés; (b) egyáltalán megvan-e mindkét összetevőre vagy csak külön-külön az igény (a csak nyelvoktatást és a kizárólag kulturális ismeretterjesztést megcélzó tantervi, illetve rendezvényi keretek két szélső változata között húzódó széles skálán); (c) milyen intézményi-szervezeti keretekben folyik a tevékenység (egyetemi tanszék, lektorátus, népfőiskola, nyelviskola; művészeti rendezvény stb.); (d) melyik korosztálynak (felnőttek – gyermekek) és (e) milyen szinten, illetve milyen képzési céllal történik az oktatás (magyar mint idegen nyelv szak vagy specializáció hazai egyetemen, külföldi hungarológusképzés, magyar nyelv- és társalgáskurszus valamely külföldi egyetemen, magyarságörző oktatási és kulturális-művészeti programok, a külföldi magyarságkép korszerű alakítását szolgáló rendezvénysorozatok stb.).

Nyelv és kultúra egységes kezelésében az ilyen igényű keret egyben azt is jelenti, hogy a megújuló magyar nyelvleírásban és a magyaroktatás gyakorlatában a funkcionális, kontrasztív, kognitív és kommunikatív szemlélet (a módszertan történetében amúgy jellegzetesen domináns hullámokban megjelent és ma is gyakran külön-külön fölerősödő) szempontjait harmonikus együttesben célszerű érvényesíteni, s mint nyelvközpontú tényezőket tágabb hungarológiai horizonton a mindenkori kontextus igényeihez kell igazítani. Az eredetileg eklektikusan szerteágazó, újra és újra megtermékenyítő hatású források várhatóan

ismét folyamatosan belesimulnak a nyelv és a kultúra minden időben elvárt korszerű közvetítésének megfelelő közös meder fősodrásába.

A magyar mint idegen nyelv funkcionális oktatása immár otthonra talált a mai alkalmazott nyelvészetben, a kontrasztív nyelvészet megújulásában és a kulturális összetevők bevonásával a szemiotikai igényű – az irodalom jelrendszerén túlmutató – komparatív kultúrakutatási keretek között, s a szintézisre törekvő interdiszciplináris látásmód az intertextuális és interkulturális összefüggések megragadásában is érvényesülhet.

Az analitikus (egyetemi/akadémiai) megközelítésben a hungarológiához felsorakozó szakterületek (nyelv – irodalom – néprajz – kulturális földrajz – történelem – művelődéstörténet – művészetek) összefüggésrendszerében ugyanis rendkívül tanulságosak a két fő összetevő („magyar mint idegen nyelv” – „hungarológia”) összekapcsolásának kérdései.

A nyelvészethez tartozó nyelvi összetevő („magyar mint idegen nyelv”) és a nyelvészetten kívül eső kulturális összetevő („hungarológia”) különműségéből és (mégis) összefüggéséből eredő konceptuális nehézségek természetesen jelentős mértékben csökkennek, ha a két részt egy olyan fölérendelt keretbe tudjuk elhelyezni, mint a szemiotika vagy a kulturális antropológia. Ekkor persze újra kell értékelni e fölérendelt keretnek az európai filológiai hagyományhoz történő viszonyítását.

Más nyelvek, más irodalmak, más szövegek és más kultúrák összefüggésrendszerében manapság különösen időszerű kontrasztív, illetve komparatív szemléletről, intertextuális, illetve interkulturális vonatkozásokról szólni. Kutatásuk filológiai előzményeit a magyar nyelv egybevető vizsgálatára, illetve a magyar irodalom fogadtatására (re-

cepciójára) és kapcsolattörténetére irányuló gazdag hagyomány képviseli.

Legalább ilyen fontos azonban az adott nyelven és kultúrán belül is feltárni e kettő kapcsolatát – mégpedig külső érdeklődők számára, hogy együttesen tegyük hozzáférhetőbbé őket. A nyelvtanítás, az ismeretterjesztés és a fordítás szempontjából ebben a kérdésben egyaránt kiemelkedő jelentőséget tulajdoníthatunk a reáliák (a sajátosan magyar jellegükénél fogva megfeleltetési nehézségekkel járó jeltárgyak, illetve kifejezések) hozzáférhetőségének: eredetileg az irodalom fordítási igényei kihívásainak eleget téve, majd pedig az országismerettel, a művelődéstörténettel összefüggésben tágabb kulturális kontextusban is.

A nyelv és a kultúra összefüggésrendszerében így tehát a következőket hangsúlyozom:

(1) Az önmagában vizsgált nyelv—kultúra kapcsolat megragadása és közvetítése hitelesen életszerű és átláthatóan szerves benyomást kelthet, ha kamatoztatjuk a magyarban nyelvsajátosnak mutatkozó nyelvi képalkotás szálaiból szemléletesen fölfejtendő lényegi összefüggések mozgósításának lehetőségeit (a köznyelvi metaforák hálózatában, a frazeologizmusok etimológiájában, a térszemléletben stb. éppúgy, mint az irodalmi művek költői nyelvének művelődéstörténeti kontextusában).

(2) A kontrasztív, illetve komparatív szempontból vizsgált nyelv—nyelv és kultúra—kultúra (sőt áttételesen nyelv—kultúra) viszony esetében a nyelvsajátos (vagy éppen művelődéstörténetileg egyedi) vonásokon túl meggyőzően kirajzolódhatnak az univerzális és a tipikusnak tekinthető sajátosságok is, amelyek gazdag szemantikai-pragmatikai tartalmakat, érdekes irodalmi-művészeti megfeleléseket mutathatnak be, rejtett etimológiai üzeneteket (mítoszról, néprajzról, történelemről)

árulkodó nyomokat) hozhatnak felszínre (mint a “nyelvi tudattalan” múltba süllyedt emlékeit), sőt mellékesen történeti-összehasonlító és areális-tipológiai tanulságokkal is szembesíthetők.

Mindezeknek fényében tehát kitűnik, hogy például a magyar irodalom vagy művészettörténet vagy néprajz elszigetelt művelése (kutatása, illetve oktatása) természetesen hungarológiai érdekű ugyan, de – szorosabb értelemben, az egész felől, illetve kívülről tekintve – önmagában még nem igazán hungarológiai szintű. Azzá csak akkor avatjuk, ha az említett belső és külső összefüggésrendszerben sikerül elhelyeznünk és megragadnunk. Hasonlóképpen kiviláglik ebből, hogy a nyelvi és a kulturális komponens ideális, optimális esetben összekapcsolódik. Ennek jelentősége nyilvánvalóan az elméleti megközelítés és mindenekelőtt a szakemberképzés szintjén a legfokozottabb, ugyanis ez itt szerintem feszes követelményként fogalmazódik meg. Ez a belső egység ugyanis különösen fontos szerepet játszik a tanárképzésben, ahol valóban mindkét fő részterület műveléséhez szükség van a fölkészítésre.

Bár a hungarológiai oktatásnak általában is eleve lényegi vonása a magyar mint idegen nyelv és a hungarológia összetartozása, a nyelvoktatás és a (főként ismeretterjesztő jellegű) kultúraközvetítés gyakorlatában ez a követelmény adott esetben már természetesen lazábban érvényesül, az arányok hangsúlybeli eltolódásával számolhatunk – attól függően, hogy milyen intézményi feltételek és milyen igények, motivációs körülmények közepette működünk éppen.

Mindenesetre az uniós csatlakozás kapcsán várható tömegesebb érdeklődésnek köszönhetően hamarosan bizonyára fölértékelődik a nyelvtanári tevékenység jelentősége is. Egyébként sem feledhetjük, hogy az igazi kulcsot, amellyel a kultúra váiában tőkéltesen és tényleg eredeti-

ben, a hiteles források személyes tanulmányozásának igényével és élményével hozzáférhetővé tehető, csakis a nyelvismeret adja.

Hangsúlyozom: a kettős kötődésre, tehát a külső és a belső kapcsolatrendszerre épülő hungarológia-fogalom természetesen nem a mi pécsi találmányunk. A jelenlévők közül is többen hozzájárultak ennek alakulásához. Viszont megnyugvással tölt el, hogy a tanárképzés gyakorlatában következetesen alkalmazzuk is ezt a koncepciót.

(2-3) Ennek a tágabb horizontnak a kibontakozásához és e kereten belül az összefüggések feltárásához, valamint a kulcsfontosságú részletkérdések áttekintő elemzéséhez kezdetről fogva nagyban hozzájárultak a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóiratai (a *Hungarológiai Értesítő* és a *Hungarian Studies*), továbbá eddigi hungarológiai kongresszusai is, illetve ezeknek közreadott kötetei.

Az Anyanyelvi Konferencia / Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (és folyóirata, a *Nyelvünk és Kultúránk*) hasonlóképpen stabilizációs tényezőnek számít a korszerű hungarológia alakulásában és művelésében, s mint nagy hagyományú szervezet – szakmai tanácsadó testületként – továbbra is sokat tehet a hungarológia területén tevékenykedő központok együttműködésének (a külföldi magyar oktató- és kutatóhelyekkel, valamint kulturális központokkal is) összehangolt kiteljesedéséért. (Emellett a hungarológiai kutatóhálózat naprakészen feldolgozott könyvtári-dokumentációs háttérét a határokon túli magyarságra vonatkozóan a Magyarságkutató Intézet, az egész szakterület információs adatbázisára (az itthon és külföldön megjelenő hungarikumok bibliográfiáira) kiterjedően pedig az Országos Széchényi Könyvtár Hungarika Dokumentációs Osztálya biztosítja.)

A hazai intézményrendszer központi szerepét deklaráltan ma éppen a Balassi Bálint Intézet látja el. A külföldi oktatóhelyek összefogásában és a helybeli nyelvtanítás, illetve hungarológiai program ellátásában máris eleget tud tenni nemes küldetésének. Csak sajnálni tudjuk viszont, hogy a kultúraterjesztés külföldi vonatkozásában – pl. a Goethe Intézet típusú modell tényleges követéséhez, egy valóban széles körű külföldi intézményhálózat egységes kiépítéséhez, működtetéséhez és innen történő irányításához – még hiányoznak a szükséges pénzügyi feltételek. Kár, hogy még mindig nem sikerült ezt kb. abban a nagyságrendben biztosítani az intézet számára, ahogyan annak idején az Országimázs Központ rendelkezhetett megfelelő keretekkel – persze ebben az összefüggésben a számunkra kívánatos (és az európai csatlakozással egyre fontosabbá váló) kifelé irányuló profillal (a magyar értékek/érdekek sikeres érvényesítésével határainkon kívül): a külföldi magyarsággép alakításához, a magyar kultúra értékei iránti érdeklődés felkeltéséhez és folyamatos fenntartásához (külföldi kulturális rendezvénysorozatok; a követségi-konzulátusi keretekben folyó kulturális események és a külföldi oktatóhelyek, illetve kulturális intézetek közötti információáramlás stb.). Pedig az Intézet ilyen nagyszabású illetékességével – és persze viszonylagos önállósításával, gazdálkodási függetlenítésével – részben áthidalható lenne a szakmai felügyelet megoszlásának problémája is (az ti., hogy a magyar nyelv és kultúra ügyét külföldön is képviselő intézményrendszer jelenleg három különböző tárcához tartozik).

A magyarországi alkalmazott nyelvészeti kongresszusokon – a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE) szervezésében – évek óta immár külön szekciója van a hungarológiának is. A hazai és külföldi hungarológiai kiadványok sora sokszínűvé gazdago-

dott. Ennek igazán örülhetünk, viszont a helyzet fenntartása nyilvánvalóan nem gazdaságos, különösen akkor, ha nincs kellő együttműködés. Az ideális az lenne az átfedések viszszaosztására, ha a kialakult profilok ismeretében a szerkesztőségek egyeztetni tudnának, s ennek jegyében átjárhatóvá tennék a publikációs csatornákat, pl. egy-egy írás átírányításával is. Újabb fejleményként kezdeményezésünkre megindult a Hungarológiai Évkönyv sorozata is, amely 2000-től ugyancsak a hazai összefogás szintjén nyújt publikációs fórumot a hungarológiai felsőoktatás itthoni eredményeiről. (Az induláskor arra is vállalkoztunk, hogy az alkalmazott nyelvészeti kongresszusok hungarológiai szekciójának anyagait is közzé tesszük, s a tehetséges pályakezdő kollégák bemutatkozására is lehetőséget biztosítunk. A sorozat finanszírozását eddig sikerült pályázatokból fedezni. Gondot jelent viszont a terjesztés. Ha teljes egészében – az összpéldányszámra kiterjedően – a kiadóra bízánk, csak igen magas terjesztési áron lenne hozzáférhető. Nekünk viszont az a célunk, hogy a szak és a specializáció hallgatói, a kollégák, a könyvtárak, valamint a külföldi oktatóhelyek minél kedvezményesebben, sőt lehetőleg ingyen juthassanak hozzá.) Emellett a budapesti központ remélhető támogatásával pedig szerintem még újraindításra vár A hungarológia oktatása című kiadványsorozat, illetve annak valamilyen folytatása hasonló profillal – az annak idején formálisan megalakult Hungarológus Oktatók Nemzetközi Társaságának (HONT) a folyóirataként.

Kedvező körülménynek számít az is, hogy a 90-es évektől folyamatosan bővül a tankönyvkínálat – mind a közvetítőnyelves, mind a közvetítőnyelv nélkül oktató anyagoké, s közöttük komplex, illetve multimédiás oktatócsomagok is növelik a választékot. Mindezt szerencsésen egészítik ki az utóbbi idők külföldieknek szánt magyar nyelvtanai.

A XX. században kiépült a hungarológia külföldi intézményrendszere: a magyar nyelv és kultúra közvetítésének intézményes hátterében, illetve színterein részben oktató- és kutatóhelyek, részben kulturális intézetek működnek. Mindig örömmel nyugtázzuk, hogy a hungarológiai felsőoktatás számos külföldi színtérrel rendelkezik: világszerte működnek bizonyos szintű magyar tanulmányokat biztosító egyetemi intézetek, tanszékek / szemináriumok és lektorátusok. Mint ismeretes, ezek aszerint építik fel hungarológiai kurzuskínálatukat, hogy önálló magyar szak keretében vagy éppen – többnyire – a finnugrisztikába / uralisztikába, illetve más filológiai kontextusba (altajisztikába, szlavisztikába, kelet-európai tanulmányokba, általános nyelvészetbe, összehasonlító irodalomtudományba stb.) ágyazva tartalmazzanak magyar vonatkozású nyelvészeti, illetve hungarológiai ismeretanyagokat. Mellettük a számukban világszerte még kiterjedtebb egyetemi nyelvi központok természetesen kizárólag a nyelvtanítást tekinthetik feladatuknak. Hazai statisztikáink azonban nem is számolnak azzal a számos további oktatóhellyel, ahol például helybeli nyelvtanárok csak lektorátusi szerveződésű magyar nyelvtanfolyamokat tartanak (akár egyetemi, akár szabadegyetemi-népfőiskolai keretben), illetve ahol mindez valamely más irányú szakképzésnek (történettudományi vagy általános nyelvészeti stb. tanulmányoknak) csupán kiegészítő kurzusát alkotja.

Az egyetemi oktatásnál természetesen szélesebb tömegeket érint külföldön a népfőiskolai magyaroktatás (skandináv mintára különösen német nyelvterületen), a szomszédos országok közoktatásában folyó magyartanítás, valamint az emigráció fiatal nemzedékének magyar nyelvi iskolázása, amelynek különféle egyéb szervezett formái (például a hétvégi iskolák) mellett is sajátos szint és egyben rangot képvisel a németországi (bajor) Burg Kastl Nyugat-

Európában egyedülálló – elismert érettségi bizonyítványt nyújtó – magyar gimnáziuma.

Az ún. európai csatlakozással összefüggésben várhatóan jelentősen emelkedni fog a magyartanulásban részt vevő külföldiek létszáma, s tömegesebbé válik az oktatás – itthon és külföldön egyaránt. A határainkon kívülről (tanulni és dolgozni) érkezettek számára belföldön szervezett nyelvtanfolyamok és az ezekhez esetenként kapcsolódó hungarológiai kurzusok is rendkívül változatosak (keretek, óraszám, időtartam stb. tekintetében). Látnunk kell azonban, hogy jelenleg többfelé még igen sokan képesítés nélkül tanítják a magyart (idegen nyelvként): mind a – szaporodó és gyakran kétes – hazai nyelviskolákban, mind egyes külföldi nyelvtanfolyamokon (pl. népfőiskolákon). Az még a jobbik eset, ha legalább nyelvtanári végzettségük van (valamely idegen nyelvből), az pedig még jobb, ha emellett magyar nyelv és irodalom szakot is végeztek. (Sajnos itt-ott még hazai egyetemi lektorátusi szinten sem mindenütt megnyugtató a helyzet.)

A magyar mint idegen nyelv gyakorlati oktatásában – az egykori Nemzetközi Előkészítő Intézet (NEI) nyomdokain haladva – ma már tehát számos itthoni egyetem nyelvi intézete, lektorátusa és egyre több nyelviskola vesz részt. Továbbra is széles körű érdeklődést elégít ki a nyelvtanfolyamait hungarológiai programmal kiegészítő – 1927 óta nemzetközi hírnevet szerzett – Debreceni Nyári Egyetem. Időközben már több más felsőoktatási intézmény is indít nyári nyelvtanfolyamokat. Ekként kiemelt érdeklődésre tarthatnak számot a külföldi (általában ösztöndíjas) egyetemisták itteni egyetemeken szervezett kurzusai és nyári egyetemi részvétele. Minthogy ezeket tantervileg rendszerint valóban átgondoltan lehet kezelni, ilyenkor lehetőség nyílik komplex hungarológiai programváltozatok felépíté-

sére is. Immár Pécsen is eredményesen megindult ilyen nyári programnak a szerveződése (a hungarológiai részképzésre érkezők egyéni tanrendje, a külföldi orvostanhallgatók angol nyelvű képzését kísérő lektorátusi magyar szaknyelvi oktatás, valamint az egyetemi Nemzetközi Oktatási Központ folyamatos Erasmus-tanfolyamai és az egész egyetemre kiterjedő Európai Tanulmányi Program mellett). Kívánatos lenne egyébként a jövőben a nyári egyetemi ösztöndíjas kerethelyeket több helyre is telepíteni (tehát az egyébként hagyományosan kiváló Debreceni Nyári Egyetem mellett másutt is kínálni minisztériumi ösztöndíjakat).

Az előbbiekből következően az oktatás színvonalának emelése hosszabb távon valóban reális követelmény. Ugyanakkor maga a szélesedő oktatási terep is kitűnő lehetőség a szak gyakorlati képzéséhez, amelyben éppen arra törekszünk, hogy a diákok minél több formaváltozattal találkozzanak az előírt hospitálások és a tanítási gyakorlat során.

Elsődleges feladatnak tekintem a szakma számára – divatos szóval élve – a minőségbiztosítást, hogy az utánpótlásban a jövőben már csak valóban képzett szakemberek folytathassanak hungarológiai tevékenységet. Ez nagy kihívás: örvendetes, de illik majd a minőségben is lépést tartani. Remélhetőleg növeli az igényességet már az is, hogy immár külön egyetemi szak áll rendelkezésre a sajátos képesítés megszerzéséhez. A jövőben egyre inkább kritériummá kellene emelni ezt a képzettséget a lektorok kiválasztásában is.

A szakemberképzésben tehát felelősséget kell vállalniuk az egyetemeknek. A hazai felsőoktatás keretében a magyar mint idegen nyelv szakot – magyar szakkal és felsőfokú nyelvtudással rendelkezve – jelenleg Budapesten (ELTE) és Pécsen (PTE) lehet elvégezni. (Várhatóan hamarosan Deb-

recenben is.) Emellett ún. belső specializációként is teljesíthető a program redukált tanterve magyar és idegen nyelv szak mellett (ugyancsak Pécssett, továbbá a Károli Gáspár Református Egyetemen, s tudtommal hamarosan másutt is), illetve a közép-európai tanulmányokba is ágyazódhat a hungarológia (mint Szegeden). Ekként a kis létszámú (jó értelemben elit) szakon kívül valamivel “tömegesebben” is bekapcsolódhatnak az érdeklődő hallgatók a hungarológiai alapképzésbe. Országos szinten újdonságnak számít, hogy Pécssett már levelező tagozaton is folyik a szakos képzés.

Ami az intézményi együttműködések sorában szűkebben a hungarológiai képzést illeti, már korábban szorgalmaztam egy egyetemi közti munkabizottság állandósítását a tanárképzés (és -továbbképzés) összefogására (a hazai felsőoktatás egységes képesítési követelményeinek biztosításához, a kutatásszervezéshez). Egyébként ilyen kis operatív munkacsoport „ad hoc” jelleggel már eredményesen működött a tantervek egységesítésekor.

Újabban pedig már arra is van példa, hogy a gyakorlat szintjén is szorosan együttműködnek az érintett intézmények, jelesül például a Balassi Bálint Intézet és a Pécsi Tudományegyetem, amikor is – a gyakorlati képzés terepén túl – az egyetemi szak kihelyezett részképzéseként akkreditáltattuk a két féléves budapesti hungarológiai programot a maga differenciált tantervi változataival. Nyitottságunk jegyében elképzelhetőnek tartjuk, hogy ezen a budapesti helyszínen még további, helybeli egyetemi kollégák is bekapcsolódnának az oktatásba.

Ugyancsak a közeljövő megvalósítandó terve lehetne – miként már korábbi alkalommal Nádor Orsolya és Szili Katalin kolléganők is kezdeményezték – az egyetemi OTDK humán szekciójaként is képviseltetni a hungarológiát, s ennek házigazdája éppen a Balassi Bálint Intézet le-

hetne. Itt említem meg, hogy a közelmúltban máris kitűnő szakdolgozatok születtek, s témaválasztásuk többnyire arról is tanúskodik, hogy a rendszerint gyakorlatias érzékű diákok nagyon is fogékonyak az újszerű oktatási alkalmazásokra, s például az érintett területeken – akár amolyan visszacsatolásként – ötleteiket, elemzéseik, tankönyvkritikáik tanulságait és felméréseik, kérdőíves vizsgálataik eredményeit lehetne is hasznosítani.

Sajnálatos egyébként, hogy az Oktatási Minisztérium mindeddig nem részesítette külön méltányos támogatásban ezt a nemzeti missziót képviselő, viszonylag új egyetemi szakot azzal, hogy központilag megemelte volna a keretszámokat az állami finanszírozású helyekre. Jelenleg ugyanis a bölcsészkarra leosztott összeretből lehet más szakok rovására helyeket biztosítani. Az egyébként alacsony normatív támogatást élvező nyelvi szakok között mozogva a két vagy három szakos hallgatók tandíjhelyzete ráadásul fokozottan hátrányos, hiszen többnyire éppen a magyar mint idegen nyelv számít később fölvetett és így tovább (a 8–10. szemeszteren túl) húzódó harmadik szaknak – az ehhez kötelező – magyar (és idegen nyelv) szak mellett.

Emellett ez az itthon kiemelten támogatandó új szak – jelentőségénél fogva is tehát – megérdemelne egy legalább 1–2 fős, központilag biztosított, célzott státusfejlesztést is az érintett egyetemi tanszékeken. Jelenleg sajnos kénytelenek vagyunk egy ettől független költségtérítéses képzés maradványaiból fenntartani a programot a maga óraadói fedezetével. Különben pedig éppen Magyarországon nem lenne szabad kimondottan veszteségesnek, ráfizetésesnek nyilvánítani egy nemzeti ügyet képviselő szakot: sem a magyar mint idegen nyelv szakot mint elit kis szakot, sem a magyart mint tömegszakot.

Az elméleti továbbképzésben új lehetőség is nyílt Pécsen a doktori iskola alkalmazott nyelvészeti programjának hungarológiai moduljával, amely reményeink szerint megalapozza a hungarológiai kutatás friss utánpótlásának minősítési szintjét, s alkotó-fejlesztő műhelymunkára készíti fel szakterületünk fiatal kutatóit.

Ezzel az ígéretes fejleménnyel a végére is értem az egység témája köré szervezett gondolatmenetnek. Remélem, nem azt sugalltam ezzel a vezérmotívummal, hogy bármit is uniformizálni kellene, vagy hogy csak egyetlen úton lehetne célhoz érni. Szándékom szerint sokkal inkább a nyitottság és a változatosság, valamint a szervezettség és az összefogás áll e jelszó mögött. Mint „változatok egy témára”...

IRODALOMJEGYZÉK

1. BALÁZS Géza: *Magyar nyelvstratégia*. MTA, Bp. 2001
2. ÉDER Zoltán: A magyar mint idegen nyelv a felsőoktatásban. In: *Nyr.* 117/3 (1993): 311–320.
3. ÉDER Zoltán – KÁLMÁN Péter – SZILI Katalin: Sajátos rendszelvek a magyar mint idegen nyelv leírásában és oktatásában. In: *Nyelvünk és kultúránk* 56 (1984): 7–15.
4. FÜLEI-SZÁNTÓ Endre: A magyar mint idegen nyelv diszciplínája. In: *Nyr.* 102 (1978): 46–47.
5. FÜLEI-SZÁNTÓ Endre: Komparatív műveltségblokkok. In: *A hungarológia oktatása* 1/1 (1987): 23–28.
6. FÜLEI-SZÁNTÓ Endre: A hungarológia helye és szerepe a tudományok és a művelődéspolitikai rendszerében. In: *A hungarológia oktatása* 1/2 (1987): 3–18.
7. FÜLEI-SZÁNTÓ Endre: Hungarológia és európaiság. In: *A hungarológia oktatása* 5–6 (1989): 3–10.
8. GIAY Béla (szerk.): A hungarológia fogalma. In: *Hungarológiai ismeretár* 5. NHK, Bp. 1990.
9. GIAY Béla – NÁDOR Orsolya (szerk.): *A magyar mint idegen nyelv / hungarológia*. Janus – Osiris, Pécs – Budapest, 1998.
10. HANKISS János: *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Budapest, 1936.
11. JANKOVICS József – MONOK István: A hungarológiáról és magyarországi intézményeiről. In: *Hungarológia* 2 (2000)/1–2. 43–52.
12. KÓSA László (szerk.): *A magyarságtudomány kézikönyve*. Budapest, Akadémiai, 1991.
13. KURUCZ Gyula – SZÖRENYI László (Hg.): *Hungaria litterata*. Budapest, Europae filia, 1986.
14. MATICSÁK Sándor: Magyar nyelvoktatás a kilencvenes évek végén. In: *Hungarológia* 1 (1999)/1–2: 145–160.
15. NÁDOR Orsolya: *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státusváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest, BIP, 2002.
16. PATAKI Ferenc – RITOÓK Zsigmond (szerk.): *Magyarságkép és történeti változásai. Magyarország az ezredfordulón*. Budapest, MTA, 1999.
17. SIPOS Lajos (főszerk.): *A magyar nyelv és irodalom enciklopédiája*. Budapest, Magyar Könyvklub, 2002.

18. SZENDE Aladár – SZÉPE György (szerk.): A magyar mint idegen nyelv. In: *Nyr.* 1978/3: 299–332.
19. SZÉPE György: A „magyar mint idegen nyelv” néhány diszciplínaris kérdése. In: *Magyar nyelv külföldieknek 5.* Budapest, MM-NEI, 1981. 9–27.
20. SZÉPE György: A magyar tanulmányok tartalmáról és szerkezetéről a Magyarországon kívüli felsőoktatásban. In: *Hungarológiai oktatás régen és ma* (Szerk.: M. Róna Judit). Budapest, Tank, 1983. 201–208.
21. SZÖNYI György Endre: A magyar kultúra tanításának módszertani kérdéseihez. In: *Hungarológia 1* (1999)/1–2. 99–107.
22. SZÜCS Tibor: *Magyar–német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
23. SZÜCS Tibor: *A magyar zene hungarológiai közvetítése.* Pécs – Budapest, Dialóg Campus, 1999.
24. TÓTH József – TRÓCSÁNYI András: *A magyarság kulturális földrajza.* Pécs, Pannónia, 1997.

KIADVÁNYSOROZATOK:

1. Hungarológiai Ismerettár 1–7. (1989/1990)
2. A hungarológia oktatása 1–8. (1987/1990)
3. Hungarológia (1993–1997; 1999–2000)
4. Hungarológiai Évkönyv (2000–)
5. Hungarológiai Értesítő (1979–)
6. Hungarian Studies (1985–)
7. Berliner Beiträge zur Hungarologie (1986–)
8. Intézeti Szemle (Magyar Nyelvi Intézet, 1978–)
9. Nyelvünk és Kultúránk (a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, 1970–)